

vastaavuuden vaatimuksesta. Ne liittyvät ennemminkin historian käsittämiseen ja käyttämiseen kuin itse tapahtumiin. Yleisinhimillisyyden vaatimus jopa soti historiallisuutta vastaan viitatessaan ihmisen ajattomaan olemukseen. Kolmas periaate toimii ajallisesti molempiin suuntiin: yhtä hyvin kuin nykyisyyttä voidaan tulkita menneisyyden kautta, on selvää, että menneisyyttä aina tulkitaan nykyisyyden kautta, sen esihistoriana. Jälkimmäistä on historiallisen romaanin kohdalla korostanut erityisesti Georg Lukács (1962, 61-62).

Artikkelissani minua kiinnostaa erityisesti Geppertin toinen periaate, historianfilosofisen tason läsnäolo historiallisissa romaaneissa. Historianfilosofialla voidaan tarkoittaa sekä substantiaalista että analyyttistä filosofiaa; edellinen keskittyy löytämään menneisyydestä yleisen juonen ja tapahtumisen lait, jälkimmäinen tarkastelee historiallisen esittämisen luonnetta (ks. Palmeri 2003, 27; Humphrey 1986, viii). Oletukseni on, että historiallisissa romaaneissa on molemmanlaisia historianfilosofian piirteitä. Historiallisen romaanin tutkimus on perinteisesti (esim. Georg Lukács) keskittynyt substantiaalisen tarkasteluun mutta postmodernin myötä tullut kiinnostuneemmaksi myös analyyttisestä puolesta, tavoista, joilla historiallisuus romaaneissa esitetään (Wesseling 1991, 29–30).

Ajatus substantiaalisesta historianfilosofiasta näyttäisi sisältyvän jo historiallisen romaanin lajimääritelmään: historiallinen romaani käsittelee historiaa ja esittää kokonaistulkinnan, näkemyksen osien suhteista kokonaisuuteen ja kausaalisuuksista niiden välillä. Tässä lähtökohtanani on ajatus romaanista yhtenäisenä maailman tarkastelun ja esittämisen tapana (ks. Culler 1975, 189). 1800-luvulla Suomessa elettiin suurten kertomusten aikaa, joista ehkä hallitsevin oli kansallinen kertomus kansallisvaltioiden synnystä ja kehityksestä (ks. Molarius 1999, 79-80).

Myös analyyttistä historianfilosofiaa löytyy eksplisiittisenäkin monista historiallisista romaaneista. Niille ovat ominaisia monimutkaiset kerrontarakenteet ja oheistekstit, joissa otetaan kantaa historian konstruoimisen ongelmaan (Schabert 1981, 23; Wesseling 1991, 36-38, 46). Topeliuksen tuotannossa pohdintoja historian olemuksesta on runsaasti, esimerkiksi *Fältskärns berättelser* -romaanissa sekä kertomuksen lomassa että kehyskertomuksessa (ks. Hatavara 2003, 507-510).

Romaanissa *Konungens handske* on esipuhe, joka on otsikoitu "Om Gustaf III:s minne i Finland". Ennen siirtymistään Kustaa III:n muistoon kertoja käsittelee historianankäsityksen muuttumista viimeisten lähivuosikymmenien aikana. Hän kuvaa, kuinka hänen lapsuutensa aikaan koululaiset, joutuessaan opiskelemaan historiaa, käsittivät sen kaikesta nykyisestä irralliseksi ja merkityksettömäksi. Historiaa oli verrattu kaappiin, jonka hyllyillä posliininuket - kuninkaat, keisarit, paavit ja sulttaanit - sotivat keskenään hyllytilan omistuksesta. Mitään mielenkiintoista tai merkittävää nämä kaapinsäiset taistelut eivät olleet tuntuneet lapsille ja nuorille tarjoavan, ainoastaan listan vuosilukuja ja nimiä, joiden muistaminen tuotti vaivaa. (KoH, 9.)

Esipuheen ajatusten takana ovat historiankäsitteen ja historiankirjoituksen muutokset 1700-luvulta 1800-luvun alkuun. Historian tapahtumat oli pitkään nähty esimerkinomaisina, nykyaikaan nähden verrannollisina. Kun 1700-luvulta lähtien alettiin ymmärtää historian muuttuvaa ajallista luonnetta, ei menneisyyden suora soveltaminen nykyisyyteen enää näyttänyt mahdolliselta. (Koselleck 1985, 21-23, 27-28.) Siten menneisyyden merkitys nykyisyydelle heikkeni. 1800-luvun alusta lähtien menneisyyden tarkastelussa seurasi vaihe, jolloin historia kokonaisuutena alettiin nähdä nykyisyyden välttämättömänä esihistoriana. Menneisyys tuli uudestaan merkitykselliseksi, sillä vain tietynlaisesta historiasta oli pystynyt kehittymään nykyisyys. (Koselleck 1985, 37-38.) Tätä kehityksellisen jatkumon näkemistä ja kuvaamista on pidetty keskeisenä Walter Scottin uudistuksena historiallisen romaanin synnyssä (Lukács 1962a, 61-62; MacQueen 1989, 7-8; Fleishman 1971, 25-26). Kehitys saatettiin nähdä jopa organisaation kasvun kaltaisena (ks. Palmeri 2003, 24). Topeliuksenkin historianfilosofian on todettu sisältäneen ajatuksen alinomaisesta kehityksestä (Forsgård 1998, 77).

Eurooppalaisissa historian tutkimuksen ja historiankirjoituksen käytännöissä oli 1800-luvun vaihteessa kaksi toisistaan erillistä suuntausta, jotka heijastelivat erilaisia tapoja nähdä menneisyyden suhde nykyisyyteen. Historiallisen aineiston keruu ja tiedon varastointi oli erotettu tarinoiden kerronnasta, jolle ei ollut varsinaisia historiallisuuden kriteereitä. Klassiset historian tarinat olivat seuranneet retoriikan, eivät historiallisuuden lakeja. Romantiikan historiankirjoitus menneisyyden erilaisuuden innoittamana painotti antikvaarista alkuperäisaineistoon pohjautuvaa keräystyötä, jolloin retoriikka ja kokonaistulkintojen hahmottaminen jäi heikommalle. (Wesseling 1991, 44-45.)

Konungens handske -romaanin esipuheen kertoja viittaa sanalla "registerhistoria" historiankirjoitukseen, joka tyytyi vuosilukujen luettelointiin ja alkuperäisaineiston säilyttämiseen. Hän suhtautuu tällaiseen historiankirjoitukseen avoimen nurjamielisesti samalla, kun nostaa sen edelle lyyriseksi historiaksi kutsumansa suuntauksen, jonka edustajista hän mainitsee mm. A. Fryxellin, Olaus Magnuksen, Olof Rudbeckin, Olof von Dalinin ja Erik Gustaf Geijerin. Näiden kirjoituksia Rudbeckia lukuun ottamatta pidetään tänä päivänä historiallisina.

Tärkein vaikutin historian merkitykselle on esipuheen mukaan sen luonne kaitselmuksen toteuttajana:

Ja, man fick till och med någon aning om att skåpet icke var hopfuskadt af våra snickaregesäller här nere, utan ett verk af den store Mästersnickaren, som haft sin särskilda mening med hyllorna odh låtit sina arbetare, folken, hyfla väggarna, så att de bundo allt samman och gorde honom en nyttig möbel i verldskammaren. (KoH, 10.)

Saatiinpa vielä vähäinen aavistus siitäkin, ettei kaappi ollut alhaalla asuvien puusepänooppoikien kokoon kyhäämä, vaan oli tuon suuren MestariPuusepänen teos, hänen, joka oli tehnyt laudakot omaa erityistä tarkoitustaan varten

ja antanut työmiestensä, kansojen, valmistaa seinälaudat sellaisiksi, että ne liittyivät kokonaisuudeksi ja muodostivat hänelle tarpeellisen huonekalun maailmankammariin. (KuH, 6.)

Hegeliläisittäin kansat nähdään tässä historian toimijoiksi, Jumalan työläisiksi, joiden tarkoitus on toteuttaa suurta suunnitelmaa (vrt. Noro 1968, 149-151, 181; Forsgård 2000, 86-89). Keskeiseksi nousee substantiaaalinen historianfilosofia, historian näkeminen säännönmukaisuuksien kattamana ja kaitselmuksen johtamana kehityskulkuna, yhtenäisenä juonellisenä tarinana. "Rekisterihistorioitsijoiden" hyljeksiminen "lyyrisen historian" eduksi on analyttinen historianfilosofinen kannanotto ja korostaa kirjoittajan kokonaisnäkemystä tapahtumaselostuksen sijaan.

Tällaista kokonaisnäkemystä on historianfilosofiassa painottanut muun muassa R. G. Collingwood (1986, 235-237). Kiinnostavan vertauskohteen *Konungens handske* -romaanin esipuheen näkemykselle tarjoaa Hayden Whiten (1987, 4-6) käsitys annaalien ja kronikoiden eroamisesta historiankirjoituksesta, joka on luonteeltaan kertomuksellista. White ei ota kantaa paremmuuksiin, vaan näkee erilaisten esitysmuotojen olevan tuotoksia erilaisista historian ymmärtämisen tavoista; hän itse korostaa sekä kronologiaa että narratiivisuutta historiankirjoituksessa. White (1987, 9-10) kuitenkin pitää annaaleja universaalimpana tapana esittää menneisyyttä. Vuosikirja merkitsee tapahtumat ylös sitä mukaa, kun ne tulevat tunnetuiksi, kun taas narratiivinen historia luokittaa tapahtumia hierarkkisesti kulttuurispesifistä näkökulmasta käsin. Kertomuksellisuus edellyttää valintaa, jolloin merkittäväksi nousevat sekä esitetyt että pois jätetyt tapahtumat. Tämä tulee merkitykselliseksi *Konungens handsken* kohdalla.

Tunteiden historia

Kun *Konungens handske* -romaanin esipuheen kertoja kuvaa muutosta, jonka myötä historia alkoi saada merkitystä, hän puhuu kansojen syvistä riveistä posliiniukkojen takana, kuohuvista intohimoista ja sykkivistä sydämistä. Siten hän vetoaa menneisyyden ihmisten kokemuksiin ja tunteisiin syynä kiinnostua historiasta. Koska menneisyydessä eläneet henkilöt olivat samalla tavalla ihmisiä kuin mekin, on heidän kohtaloillaan merkitystä. Lukijan eteen luodaan kuva, jossa "myriader menniskojhertan" (KoH, 10), "ääretön paljous ihmissydämiä" (KuH, 6), on ollut rakentamassa sitä pohjaa, jolla posliininuket seisovat. Romantiikan tavan mukaisesti tunteet ovat keskeisessä roolissa.

Collingwoodin (1986, 86) mukaan romantiikan aikakaudella alettiin epäillä ihmisluonteen muuttumattomuutta. Samoin kuin alkuperäisaineistoa alettiin arvostaa, heräsi myös kiinnostus menneisyyden ihmisten erityisluonteen kuvittelemiseen (Humphrey 1986, 3). Kun psykologisesta anakronismista nousi keskustelua 1800-luvun puolivälistä eteenpäin, se asetti historiallisten romaanien kirjoittajat vaikean tilanteen eteen. Koska romaanin perinne edellytti henkilöiden sisäisen elämän kuvaamista,

suhteen, mutta toteaa:

Men för ett vill jag svara, och det är för sanningen af de känslor, för verkligheten af de tänkesätt, som i denna lilla berättelse bryta sig mot hvarandra i frågan om konungens person och ställning såsom regent. (KoH, 15-16.)

Mutta yhden seikan lupaan taata, nimittäin niiden tunteiden todenmukaisuuden, niiden ajatusten todellisuuden, jotka tässä pienessä kertomuksessa kiistelevät keskenään siitä, miten kuningasta ja hänen hallitsija-asemaansa on ymmärrettävä. (KuH, 16.)

Tässä ei viitata millään tavalla kyseenä olevien tunteiden historialliseen luonteeseen tai kuninkaan aseman käsittämiseen tiettyssä historiallisessa tilanteessa. Näin vaikuttaa siltä, että romaanin lähtökohtana ei niinkään ole kertoa (esi)historiaa, kuvata nykyisyyteen johtanut tie, kuin kertoa ajaton tarina, jonka totuudellisuus ei ole luonteeltaan historiallista. Näin mahdollinen vertautuvuus kirjoittamisaikaan, menneisyyden toimiminen nykyisyyden heijastuspintana, näyttää tulevan todennäköiseksi. Historiallisen romaanin tulkinnoissa mennyt, nykyinen ja tuleva vertautuvatkin syklisesti toisiinsa. Siten se on otollinen allegoriselle tai ainakin allegorisoivalle tulkinnalle. (Huhtala 1984, 299-300; Hatavara 2002, 127-130.)

Esipuheen kertoja ei vetoa kirjalliseen lähteistöön, kuten löytämäänsä vanhaan käsikirjoitukseen, tai kuulemaansa tositarinaa, mikä oli historiallisissa romaaneissa tavallista tarinan uskottavuuden lisäämiseksi (ks. Wesseling 1991, 37; Humphrey 1986, 28). Kertoja viittaa vain kulkupuheisiin, joiden totuudellisuuden hän itsekin samantien asettaa kyseenalaiseksi (KoH, 12-13). Historiallisen materiaalin sijaan kertoja vetoaa tunteisiin tarinansa vaikuttavuuden ja totuudellisuuden puolesta. Näin ajattomuus entisestään korostuu.

Yksittäistapauksen edustavuus nousee esiin myös tarkasteltaessa *Konungens handske* -romaanin substantiaalisien historianfilosofian kannalta. Historiallisen romaanin poetiikkaan ja historian rooliin romaanissa vaikuttaa se, minkälaista ajallista jatku-moa siinä kuvataan (Humphrey 1986, 13-14). *Konungens handske* kuvaa vain vähän yli kuukauden mittaisen ajanjakson, heinäkuun 17:stä elokuun 24:een päivään vuonna 1788. Näin lyhyessä ajassa ei pysty näyttämään mitään yleistä tapahtumisen kaavaa tai juonta, mikä historiassa toimisi. Toisin on laita *Fältskärns berättelser* -sarjan kohdalla, jonka pitkässä sukutarinassa on luettavissa Topeliuksen hegeliläisvaikutteinen näkemys historian tapahtumisesta (ks. Hatavara 2003, 507).

Humphreyn (1986, 14-17) mukaan historiallisille romaaneille on ominaista se, että kesto, tapahtuma ja tulkinta kietoutuvat erityisellä tavalla toisiinsa. Tämä liittyy tapaan tulkita historian merkitystä. Lyhyt tapahtuma voidaan määrittää pitkäkestoiseksi, jos siihen liitetään sitä edeltävä pitkä, historiallinen kausaalisuuksien ketju. Samoin kestoltaan lyhyt tapahtuma saattaa ulottua tulkinnallisesti pitkälle alkuperäisestä kon-

tai tarkoitushakuinen. Tätä kertoja vielä korostaa nimittämällä vastausta viattomaksi. Poika toteaa oman suomalaisuutensa suomen kielellä. Näin on saatu todistus siitä, että kansa itse piti itseään suomalaisena jo 1700-luvun lopussa, ja kieli oli osa kansallista identiteettiä. Tässä suomenkielisessä, suorassa vastauksessa on myös heijastus myöhemmin erityisesti A. I. Arwidssoniin liitetystä ajattelusta 1800-luvulla, joka sulkeamalla ruotsalaisuuden ja venäläisyyden pois päättyy suomalaisuuteen (ks. Klinge 1980, 35). Kielellinen erilaisuus tukee kansallista erilaisuutta ja omintakeisuutta.

Suomi Ruotsin alamaisena

Topeliuksen romaanissa ruotsalaisten kuvataan suhtautuvan suomalaisiin alentuvasti. Päähenkilö Lennartin ripeää ratsastusta katsoessaan kuningas ihmettelee, miten tämä on voinut syntyä “*dans les deserts de Savolacs*” (KoH, 28, suom. Savon erämailla) ja normaalisti niin hitaan kansan keskuudessa. Kamarikirjuri vastaa “*Les båtens trottent, les veaux dansent*” (KoH, 28, suom. eläimet juoksevat, vasikat tanssivat). Kertoja kommentoi huomautusta selittämällä, että suomalaisia yleensä pidettiin jonkinlaisina puolivilleinä, vaikka todisteet muuta esittivätkin. Ylenkatse suomalaisia kohtaan korostuu ranskankielisten ilmausten myötä ja lisää etäisyyttä Suomen kansan ja (ruotsalaisen) aatelin välillä (ks. myös KoH, 38).

Lennartin isän majuri Croneldin palvelija, korpraali Durk edustaa romaanissa mielikuvaa aidosta suomalaisesta; hänet mainitaankin esimerkkitapaukseksi (KoH, 42). Durk myös käyttää suomea. Useimmiten hänen ensimmäinen lausumansa esitetään sekä suomeksi että ruotsiksi, sen jälkeiset repliikit vain ruotsiksi (ks. esim. KoH 138). Durkia sanotaan yleisesti pidettävän hitaana ja tyhmänä, mutta silti hän on toimissaan ovela ja aikaansaava. Lennart sanoo hänelle:

- Vet du hvad, Durk? Folk säger om dig, att du har ben som grindstolpar och förstånd som en mjölsäck. Jag tror, att de ljuga skamlöst på dig. (KoH, 141)

- Tiedätkös mitä, Turkki? Ihmiset sanovat, että sinulla on jalat kuin veräjän pielet ja älyä kuin jauhosäkkillä. Luulen että he valehtelevat hävyttömästi sinusta. (KuH, 208.)

Näin ihmisten väärä, ilmeisesti ulkonäölle ja ennakkoluuloille perustuva käsitys Durkista tulee oikaistua. Kiinnostavaa on, että toisessa yhteydessä Lennart sanoo Durkin tekeytyvän tyhmäksi (KoH, 72). Tämän mukaan tyhmyys olisi tietoinen strategia eikä aito ominaisuus. Näin ruotsalaisten käsitys suomalaisten tyhmyydestä ei perustuisi vain väärinkäsitykselle, vaan voisi olla myös suomalaisten harhaannuttamistarkoituksessa omaksuma.

Durkiin suomalaisuuden edustajana voi liittää vertauskuvallisia merkityksiä Suomen ja Ruotsin välisistä suhteista; erityisen kiinnostava on hänen käyttäytymisensä isäntäänsä kohtaan ja sen vertaaminen Suomen suhtautumiseen vanhaan emämaahan-

mien palkintojen valossa että hänen omassa palvelushistoriassaan majuriin nähden.

Jatkuvan uskollisuuden ja uhrautuvuuden tuominen esiin ilman mitään palkinnonpyyntöä todistaa tietysti suomalaisen periaatteellisesta ja uskollisesta luonteesta. Itsensä kieltävän alamaisuussuhteen voi laajentaa koskemaan Suomen kansaa yleensä. Samoin kuin Durk koko elämänsä ajan on elänyt majurille häntä palvellakseen ja auttaakseen, voi ajatella Suomen kansan eläneen ruotsalaiselle emämaalle uhrautuen sen puolesta. Kun tähän rinnastukseen liitetään katteettomat lupaukset ja naurettavan vähäiset armonosoitukset edellisessä tapauksessa, siirtyvät ne koskemaan myös jälkimmäistä, Suomen alamaissuhdetta Ruotsiin. Tätä kautta Anjalan miesten itsenäisyysajattelu saa epäsuorasti legitimitettä, vaikka suoranaisesti sen tuomitsevat niin kertoja, Lennart kuin majuri Croneldkin. On myös huomattava, että kertoja mainitsee Anjalan miesten keskuudessa olleen paljon sellaisia, jotka todella uskoivat olevansa isänmaan asialla (ks. KoH 151, 152). Tästä voi lukea joidenkin liittolaisten ajatelleen, että Suomi vihdoin ansaitsisi jonkin todellisen palkinnon uhrauksistaan.

Ulkopuolinen sankari

Pyyteettömyyden huippu on päähenkilö Lennart, joka jokaisessa tilanteessa kieltäytyy vastaanottamasta hänelle tarjottuja palkintoja ja ylennyksiä urhoollisten ja älykkäiden toimiansa vastineeksi (KoH, 104–104, 133, 147). Hänen tunteitaan loukkaa, kun hänen oletetaan odottavan palkintoja. Hänen ainoaksi motiivikseen kuvataan velvollisuudentunto, ei palkinnontoivo. (KoH, 167.) Vain taistelussa pudonneen Kustaa III:n hansikkaan hän pyytää saada pitää itsellään, samoin kuin hänen isoisaisilleen oli aikoinaan jäänyt Kaarle XII:n hansikas. Kuninkaan hansikas merkitsee Lennartille korkeinta mahdollista, kuningastaan varten elämistä. (KoH, 134.)

Estämällä fiktiivisen sieppausjuonen teoksen loppupuolella Lennart pelastaa kuninkaan, jonka anjalanliittolaiset aikovat vangita. Samalla hän haavoittuu vaikeasti ja kuolee vammoihinsa hieman myöhemmin. Lääkäri sanoo hänen verensä olevan toistuvien haavoittumien vuoksi liian vähissä. Paikalla oleva kuningas huudahtaa: “Min Gud, ja, och hvarenda droppe har han gifvit för min skull!” (KoH, 170), “Hyvä Jumala, niin, jok’ainoan pisaran on hän vuodattanut minun tähteni!” (KuH, 252). Näin siis käy Ruotsin kuninkaan puolesta jatkuvasti uhrautuvalle: lopulta hän vuotaa verta liian monista haavoista ja menehtyy. Lennartin kohtalon kautta voidaan nähdä, kuinka Suomen olisi lopulta käynyt, jos se olisi jatkuvasti joutunut puolustamaan Ruotsia Venäjää vastaan.

Samoin kuin suomalaisiin yleensä, suhtautuvat ruotsalaiset Lennartiinkin ylenkatseisesti. Prinssi Fredrik sanoo hänestä ensitapaamisen jälkeen:

- *Voici de quoi faire quelque chose!* - sade prinzen. - Vore pojken ett hufvud högre, kunde han duga bland mina vestmanländingar. (KoH, 24.)

kolmeksi päiväksi, jotka hän viettää yksinään putkassa. Tämä elokuun alkupuoli 1788 on historian kannalta ratkaisevaa aikaa. Silloin kävi selväksi, että Suomen armeijassa liikkuu kapina-ajatuksia. Kertoja kuvaa ajan tärkeyttä :

Dessa få timmar hade varit tillräckliga att äfven vid Nyslott sätta allt på spel, att fläcka en dittills tapper armés ära och kasta mörka skuggor på ett folk, hvilket intill denna dag med rätta varit berömdt för sin trohet mot konung och fädernesland. (KoH, 106.)

Nuo muutamat tunnint olivat riittäneet saattamaan Savonlinnassakin kaikki vaaraan, tahraamaan tähän asti urhoollisen armeijan kunniaa ja synkentämään tummilla varjoilla kansaa, jota siihen asti syystä kyllä oli kiitetty uskollisuudesta kuningasta ja isänmaata kohtaan. (KuH, 155.)

Lennart ei ole millään tavalla osallinen tähän kunnian tahraantumiseen, sillä hänet on eristetty muista arestiin.

Samaan tapaan muutamaa päivää myöhemmin, pian arestista pääsyn jälkeen, Lennart haavoittuu taistelussa ja joutuu sairaalaan varsinaisten tapahtumien ulkopuolelle. Hän viettää siellä ajan, jota kertoja kuvaa äärimmäisen tärkeäksi ja ratkaisevaksi. Kertoja kuvaa kaikkien kohtalotovereiden sairashuoneella puivan ajan tapahtumia, mutta Lennartin vain kuulevan epäselviä huhuja. (KoH, 135-136.) Hän ei osallistu millään tavalla tapahtumiin, ei edes keskustelemalla niistä. Hänet on alistettu passiiviseen asemaan vain kuuntelemaan ristiriitaisia huhuja ja muiden pohdintoja.

Sankarin tavoin Lennart pääsee jälleen toimimaan, kun hän tervehtyttyään onnistuu estämään veljensä ja äitipuolensa juonen Kustaa-kuninkaan sieppaamiseksi. Tämän mahdollistaa Lennartin näennäinen mitättömyys ja veljen luottamus alennuksella uhkaamisen hillitsevään voimaan:

Vid en så obetydlig person, som den lille sergeanten, fäste man ingen uppmärksamhet. [--] Kapten Detlof kände föga sin lille broder Lennart och hans senare äfventyr, när han så tryggt litade på, att hans förmaningar skulle åtlydas. (KuH, 166.)

Niin vähäpätöisestä henkilöstä kuin pikku kersantista ei pidetty mitään lukua. [--] Kapteeni Detlof ei tuntenut kyllin pientä veljeään Lennarttia eikä hänen viimeisiä seikkailujaan, kun hän varmasti luotti siihen, että hänen käskyjään toteltaisiin. (KuH, 246.)

Kertoja käyttää ensimmäisessä virkkeessä Lennartiin väheksyvästi suhtautuvaa näkökulmaa. Välissä kertoja ilmoittaa Detlofin luottavan uhkaustensa voimaan. Sitten, lainauksen toisessa virkkeessä, vihjataan jo vahvasti siihen, ettei tällainen näkemys ottanut huomioon Lennartin luonnetta tai hänen viimeaikaista toimiaan. Lennartin uroteot saavatkin jatkoa, kun hän estää juonittelijoiden suunnitelmat ja pelastaa kuninkaan.

Tarinassa Lennart joutuu lunastamaan arvostuksensa osoittamalla vääräksi ennakkoluulot mitättömyydestään. Samalla ruotsalaiselle yleisölle tarjotaan lukumallia, jossa

(KoH, 135). Näin tulee oletetuksi, että lukijalla on tapahtumista tietoa ja siten myös jonkinlainen tulkinta. Suomen kunniantunnon ottaminen esiin myöhemmin antaa ymmärtää, että tapahtumia pidettäisiin suomalaisten petturuutena Ruotsia ja Ruotsin kuningasta kohtaan. Lennartin kautta tätä tulkintaa pyritään muuttamaan. Näin *Konungens handske* olettaa yhdenlaisen historian tulkinnan ikään kuin pohjatekstikseen, ja pyrkii sitten muuttamaan sitä. Anjalan liiton keskeiset tapahtumat kertoja esittää luettellen päivämääriä ja keskeisiä tapahtumia (KoH, 135). Näin tullaan lähelle Whiten (1987, 6-10) käsittelemää annaalien esitystapaa; siinä vältetään kerronnalliseen muotoon pukeminen ja tulkinnan tekeminen. Kertoja kyllä tuomitsee Anjalan liiton suorasanaisesti samassa yhteydessä kun selostaa sen tapahtumat, mutta ei kuitenkaan esitä tätä tulkintaa tarinana. Kerronnallistaminen tarkoittaa aina merkityksellistämistä, ja *Konungens handske* -romaanissa tarina Lennartin ja Suomen uskollisuudesta on se, joka kerrotaan.

White (1987, 10) korostaa, että historiallinen kertomus rakentuu yhtä hyvin pois jätettyjen kuin mukaan otettujenkin tapahtumien varaan. Historiallisen romaanin kohdalla tämän tekee erityiseksi historiallisen romaanin luonne aiemmille teksteille perustuvana. Historiallinen romaani edellyttää sitä edeltävän tekstin olemassaolon, usein historiankirjoituksen, myytin tai legendan. (Ks. Humhprey 1986, 18; Ihonen 1986, 157.) Siten historiallinen romaani myös aina kommentoi aikaisempia kertomuksia kuvaamastaan ajanjaksosta. *Konungens handske* -romaanissa on huomattavaa, että se jättää kertomatta kuvaamansa ajan keskeiset historialliset tapaukset ja samalla kuitenkin pyrkii antamaan niistä tulkinnan. Siten se tulkitsee sellaista, mitä se on jättänyt suurimalta osalta kuvauksen ja lähes täysin päähenkilön kokemuspäihin ulkopuolelle.

Kun Lennart lopulta pääsee osallistumaan historiaan estämällä kuninkaan sieppauksen, toteutuus se sukupolvia jatkunut urotöiden ketju, josta hänen isänsä toteaa: "Det är en vana hos Croneldarne att rädda majestä" (KoH, 75), "Majesteetin pelastus on Croneldeilla aivan tapana" (KuH, 107). Historian kuvaaminen tämän mallin kautta tuottaa valtavirrasta poikkeavan tulkinnan siitä. Tarinan suomalaisten itsenäisyyspyrkimyksistä ja petollisista vehkeilyistä korvaa tarina, jossa juonena on kuninkaan pelastaminen uudestaan ja uudestaan. (Vrt. Brantly 1993, 457-460.)

Tässä tarinassa keskeinen on kuninkaan hansikas sukupolvelta toiselle kulkeneena uskollisuuden symbolina. *Vänrikki Stoolin tarinoiden* Sotilaspoika-runon esittää perinteen, jossa esi-isien urotyöt velvoittavat ja tekevät kunniakkaaksi sotaan lähden 15-vuotiaana. Lennartin pienuuden ja nuoruuden korostaminen liittyy hänet tähän sotilaspoika-perinteeseen. Tässä kontekstissa Croneldien suvulle tulee samanlainen perinne, jota sukupolvet ovat toistaneet. Uskollisuudesta kertovat kuninkaiden hansikkaat, Lennartin isoisoisän ja hänen itsensä ansaitsemat, joista ensimmäistä oli säilytetty perhekalleutena. Ruotsin puolesta taistelemisen aika on ohitse, minkä todistaa Lennartin kuolemakin.

dollisuudesta, joka historioitsijalle tarjoutuu, kun hän pystyy tarkastelemaan menneisyyden tapahtumia niiden jälkeen tulleiden, usein seurauksiksi nimitettyjen, tapahtumien valossa. Hän viittaa jo esipuheessa vasta kirjoittamisajan antavan täyden oikeuden (“full rättvisa”, KoH, 15) Kustaa III:lle. Erityisen selvästi menneisyyden jälkeinpäin arviointi ja jälkiviisauden merkityksellisyys käy ilmi teoksen loppupuolella, kun kertoja pohtii Kustaa III:n toimia ja niiden motiiveja ja viittaa väitteisiin, että kuningas olisi ollut yhteistyössä salaliittolaisten kanssa. Kertoja toteaa tällaisia huhuja levitellyn niin tapahtumien aikaan kuin edelleenkin. Hänen mielestään on ymmärrettävää ja anteeksi annettavaa, että sellaista on käynyt tapahtuma-aikaan. Hän kuitenkin huomauttaa, ettei jälkimaailman, joka on tutkinut luonteita ja jonka tiedossa myöhemmät tapahtumat ovat, pitäisi enää tehdä samaa virhettä. (KoH, 129–130.) Näin tulee suoraan todetuksi, että nykyisyyden perspektiivistä menneisyyden tapahtumia voidaan arvioida oikeammin.

Jälkimaailman arviossa on kysymys historian ja menneisyydessä elätettyjen väärien uskomusten oikaisemisesta, minkä voi yleistää koskemaan kerrottua tarinaa ja sen vertauskuvallista tasoa. Detlof Croneldin esittämät mielipiteet ovat lopulta, myöhempien tapahtumien valossa ja erityisesti Suomen Ruotsista irtautumisen jälkeen, voittaneet. Tarinan ajan jälkeinen kehitys on osoittanut, että Suomella oli ja on oikeus pyrkiä ja tulla kansakunnaksi muiden joukossa. Samalla näiden mielipiteiden esiintyminen historiassa tukee kirjoittamisaikaa. Näin legitimoidaan käytännöllistä ajattelukantaa, joka hylkäsi vanhan uskollisuuden Ruotsille ja etsi uutta, itsenäisempää tietä.

Kirjoittamisaikaan liittyväksi voi ajatella senkin, että kapinan seuraukset esitetään pelottaviksi ja arvaamattomiksi. Kertoja esittää, että kapinalliset aikeet olisivat johtaneet tuhoisiin seurauksiin, jos ne olisivat saavuttaneet kypsyyden (KoH, 135). Detlof viittaa puheissaan epäsuorasti Voltaireen (“den gudomlige verldsbegrinaren derborta på Ferney” KoH, 145; “sen kuuluisan maailmanpilkkaajan siellä Ferneyssä” KuH, 214), jolloin hänen sanansa Lennartin mielestä haisevat vereltä. Vähän myöhemmin Lennart vertaa Anjalan liiton pyrkimyksiä veljesten lapsina rakentamaan laskuojaan, joka paisuessaan kuivatti koko lammen (KoH, 146). Nämä lausunnot sopivat hyvin kirjoittamisajan maltilliseen, valtapolitiikan Venäjän suhteissa huomioon ottavaan ajatusmalliin Suomessa.

Kansojen kasvu

Koska Lennart on naiivi ja lapsellinen, hänet voidaan jättää vehkeilyjen ulkopuolelle. Samalla hänen käytöksensä saa luonnollistavia piirteitä. Kertoja mainitsee, että tuona myrskyisänä aikana monet kokeneet miehet horjuivat mielipiteiden välillä, kun taas nuorukaiset valitsivat oikein luonnollisten tunteidensa johdattamina (KoH, 69). Myös kuningas sanoo Lennartille, että hän mielihyvällä toteaa nuorukaisessa sen uskollis-

suuden, mitä kehittyneissä miehissä ei silloin näyttänyt olevan (KoH, 131). Kertoja huomauttaa kansan toimineen nuorukaisten tavoin, sillä se pohtii vähän mutta tuntee sitäkin enemmän (KoH, 69). Tunteiden historia tulee jälleen esille ja vakuuttaa suomalaisten uskollisuutta. Kertojan mukaan paljon tehtiin kansan perittyjen yksinkertaisten oikeuskäsitysten horjuttamiseksi. Tästä huolimatta kansa, ilmeisesti tunteidensa johdattamana, pysyi uskollisena.

Topeliuksen romaanissa näkyy romantiikan ajatus orgaanisesta kasvusta historiassa. Kertoja esittää vertauksen, jonka mukaan luonteet kehittyvät nopeasti rauhattomina aikoina, samoin kuin jyvät itävät nopeasti pohjoisen kesän alituisessa auringonpaisteessa (KoH, 69). Kertomustyypinä tämä kuuluu perinteeseen, jossa keskeistä on kehittyminen ja sisäisen potentiaalın todeksi tuleminen. Ajatusmallia sovellettiin yhtä hyvin kansoihin kuin yksilöihin. (Ks. Palmeri 2003, 24–25, 28–29.) Sisäisen potentiaalın reaalistuminen mahdollistaa kypsytymisen hyvin nopeankin tahtiin: Lennart osoittautuu kypsäksi ja järkeväksi nuoruudestaan huolimatta, ja Suomi on valmis kansakunta, vaikka autonomia-asema on saavutettu vasta äskettäin.

Sisäistä potentiaalia Suomen kypsymiselle kansakuntana tuotetaan erityisesti kulttuurin kautta. Onkin huomautettu, että Suomen historia nähtiin 1800-luvun alussa juuri kulttuurihistoriana (Forsgård 1998, 135–136). Kulttuurisesta omintakeisuudesta kertovat viittaukset *Kalevalaan* sekä runsas sananlaskujen ja suomenkielisten repliikkien käyttö. Myös suomalaisten karkeus ja omintakeisuus sekä Lennartin sopimattomuus uljaan sankarin rooliin voidaan tulkita osoituksiksi suomalaisuudesta. Satojen vuosien historia osana Ruotsia ei ole muuttanut suomalaisia ruotsalaisen mallin mukaisiksi.

Historia esimerkkinä

Esipuheen yleistä yksittäisessä korostava historiannäkemyks tulee esiin ja sovellettavaksi viimeisessä luvussa ”Efteråt”. Alkuperäisessä jatkokertomuksessa on vain otsikoimattomat, alle sivun mittaiset jälkisanat, joista puuttuu loppuluvun katsaus henkilöiden myöhempisiin elämänvaiheisiin. Molemmissa kuitenkin esitetään Lennartin kohtalosta samanlainen tulkinta, joka kiteytyy *Vänrikki Stoolin tarinoiden* runosta Wilhelm von Schwerin otettuun lainaukseen: ”Långt var det lif dock han lefva fått, / Om lif är bragd” (KoH, 172; KH 5.3.1863), ”Mut ikää siinäkin, työ jalo vaan / jos on elämää” (KuH, 356).

Kungens handske kertoja tulkitsee tätä siten, ettei elämässä ole kysymys sen mitasta vaan sen arvosta. Lennartin elämä, lyhyenäkin, on saavuttanut päämääränsä. Runebergin runoelman voi tulkita pohjatekstiksi Lennartin tarinalle kokonaisuudessaankin; siinäkin on kyse nuoresta sankarista, jonka oletetaan nuoruutensa vuoksi olevan heikon, mutta joka teoillaan saavuttaa ihailua ja kunnioitusta.

Konungens handske -romaanin loppuluvussa ”Efteråt” kertoja pohjustaa ja tulkitsee

edeltävää lainausta palaamalla sitä ennen ajatukseen historiasta nukkeja täynnä olevana kaappina. Sitä tarkasteltaessa nousee jälleen esiin kaksi puolta historiasta, yksityinen ja yleinen:

Sedan vi sett det [skåpet] från ena sidan och upptäck millioner med lif och hjertan begåfvade varelser inom seklernas ramar, skola vi se det på andra sidan och upptäcka stora idéer, i hvilka individen försvinner. Hvad betyder ett litet menniskolif, en sekund af tillvaron, gentemot de högsta sedelagarna, folkens mission, mensklighetens förädling och den eviga andens gång genom tidehvarfen? [--] Detta lif har endast betydelse såsom förverkligande af ett högt sedligt ändamål; utan ett sådant kan det saklöst, spårlost, tårlost försvinna; med detta kan det i ett ögonblick hafva uppnått sitt mått och sluta med ära. (KoH, 172.)

Nähtyämme sen [kaapin] yhdeltä puolelta ja keksittyämme vuosisatojen kehyksissä miljoonittain sydämellä varustettuja eläviä olentoja, tulee meidän katsella sitä toiseltakin puolen ja huomata suuret aatteet, joihin yksilö häviää. Mitä on vähäinen ihmiselämä, tuo sekunnin kestävä olemassaolo verrattuna korkeimpiin siveyslakeihin, kansain kutsumukseen, ihmiskunnan jalostamiseen ja ikuisen hengen kulkuun aikakausien halki? [--] Tällä elämällä on merkitystä ainoastaan korkean siveellisen tarkoituksen toteuttamisessa; jollei sillä ole sitä merkitystä, saa se ilman mitään kadota jäljettömiin kenenkään kaipaamatta; jos sillä se on, voi se hetkessä olla tarkoituksensa perillä ja päätyä kunnialla. (KuH, 255.)

Historian yksityinen puoli koostuu ihmisten tunteista ja kokemuksista, mutta merkitystä niillä on ainoastaan, jos niiden kautta toteutuu kaitselmuksen ohjaama kehitys. Näin todetaan suoraan yksityistapausten edustavuus ja sen merkityksen laajentaminen koko historiallisen kehittymisen piiriin, joka noudattaa kaitselmuksen ohjausta. Lennart tulee vertauskuvallisesti edustamaan koko Suomen kansaa, joka uskollisesti vuosisatoja taisteli Ruotsin puolesta.

Historiallinen romaani on menneisyyden käyttämistä ja samalla sen muiden käyttäjien kritisoimista (Humhprey 1986, 156), niin myös *Konungens handske*. Topeliuksen käänteinen strategia toimii niin Lennartin kuin Suomenkin kohdalla. Ruotsalaisten oletettu halventava suhtautuminen suomalaisiin tematisoituu tarinassa ja osoitetaan vääräksi; samoin Suomella osoitetaan olevan perusteet asemalle entisestä emämaasta erillisenä. Yksittäinen ihmiselämä laajenee merkitykseltään sekä historiallisen ajan kuvaksi että (käänteiseksi) esimerkiksi kirjoittamisajalle.

Lennartin nuoruudenihastus Betta sanoo aivan teoksen lopussa: “Hvar finnes en skönare lott, än att dö, älskad och ung, för sitt fädernesland?” (KoH, 178), “Mikä on kauniimpaa kuin kuolla rakastettuna ja nuorena isänmaansa edestä?” (KuH, 264). Bettalle kuvattu hehkuva katse ja auringon kultaamat hiukset antavat ymmärtää hänen olevan korkeamman voiman innoittama ja tukema. Intertekstuaaliset kytkennät *Vänrikki Stoolin tarinoihin* tukevat kuolemaa ihannoivaa tulkintaa. Runossa Torpan tyttö nuori nainen olisi mieluummin suonut rakastetulleen kunniallisen kuoleman kuin kar-

Viitteet

1. Jatkokertomuksen nimenä oli *Kungens handske* (1863=KH), joka muuttui muotoon *Konungens handske* kun Bonnier julkaisi saman tekstin hyvin pienin muutoksin Topeliuksen tuotantoa sisältäneen *Vinterqvällar*-sarjan ensimmäisessä osassa vuonna 1880. Ainoa merkittävä ero näiden kahden version välillä on jatkokertomuksen jälkisanojen laajentaminen loppukappaleeksi romaanissa. Myöhempi versio on suomennettu nimellä *Kuninkaan hansikas* (1927 = KuH). Artikkelissani lainaukset ja sivunumeroinnit viittaavat *Vinterqvällar*-sarjan julkaisuun, mutta pidän teoksen kirjoittamisaikana ja syntykontekstina vuotta 1863. Jatkokertomuksen ennakoilmoituksessa (*Nya Dagligt Allehanda* 30.12.1862) sitä mainostettiin nimen juhlallisemmalla versiolla *Konungens handske*, mutta kertomuksen otsikkona oli lehdessä aina *Kungens handske*. Muutokset jatkokertomuksesta kirjamuotoon ovat hyvin vähäisiä ja koskevat lähinnä muutamaa sanaa. Esimerkiksi ensimmäisen luvun aloittava ajanmääritelmä on muutettu muodosta 74 vuotta sitten muotoon viime vuosisadan lopulla - tietysti ihan käytännön syistä. Mielenkiintoinen yksityiskohta löytyy *Konungens handsken* sivulta 94, jossa Savon prikaatin vahvuudeksi ilmoitetaan 1600 miestä, kun se jatkokertomuksessa on 1700. Ehkä kirjailijaa on oikaistu asiasta, tai kyseessä on vain painovirhe. *Vinterqvällar*-sarjassa *Konungens handske* julkaistiin lajimääritelmän novelli alla. Koska lajimääritelmät olivat 1800-luvulla vielä vakiintumattomat, otan oikeudekseni käsitellä teosta romaanina, jollainen se mielestäni on. Tätä puoltaa jo teoksen laajuus, *Vinterkvällar*-sarjassa 170 reilunkokoista sivua, suomennoksena 264 sivua.
2. Valitettavasti tässä ei ole tilaa *Vänrikki Stoolin tarinoiden* ja *Konungens handsken* välisen intertekstuaalisuuden tarkastelulle laajemmin. Intertekstuaalisia linkkejä lisäävät mm. Wilhelm von Schwerin -runon everstiluutnantti Drufvan lausuma, jonka mukaan von Scherin vielä johdattaa armeijoita, jos jää henkiin. *Konungens handskessa* kuningas sanoo Stedingkin kirjoittaneen Lennartista saman ennusteen kirjeessä. Von Schwerin ja Lennart myös molemmat kunnostautuvat tykkipatterin luona. Kiinnostavia yhtäläisyyksiä (epähienous, kovan komennon pitäminen, piipun poltto) löytyy myös Otto von Fieandtin ja Lennartin isän, majuri Croneldin hahmoista. Nähdäkseni Otto von Fieandt on ainoa henkilö, jonka *Vänrikki Stoolin tarinoissa* kuvataan puhuvan suomea.

Lähteet

Kaunokirjallisuus

TOPELIUS, Z.[ACHARIAS] 1882/1880: *Konungens handske* = KoH. *Vinterqvällar*, 1. osa. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

TOPELIUS, Z.[ACHARIAS] 1927: *Konungens handske* = KuH. Suom. Ilmari Jäämaa. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

KH= *Kungens handske*. *Nya Dagligt Allehanda* 2.1.-5.3.1863.

Tutkimuskirjallisuus

BAHTIN, MIHAIL 1991/1963: *Dostojevskin poetiikan ongelmia. Problemy poetiki Dostojevskogo*. Suom. Paula Nieminen ja Tapani Laine. [Helsinki]: Orient Express.

BRANTLY, SUSAN C. 1993: History as resistance. The Swedish historical novel and regio-

tish Literature vol. 2. Edinburgh: Scottish Academic Press.

MOLARIUS, PÄIVI 1999: Fennomaanisen merkitysjärjestelmän muotoutuminen 1800-luvun Suomessa. *Kaksi tietä nykyisyyteen. Tutkimuksia kirjallisuuden, kansallisuuden ja kansallisten liikkeiden suhteista Suomessa ja Virossa*. Toim. Tero Koistinen, Piret Kruuspere, Erkki Sevänen ja Risto Turunen. SKST 755. Helsinki: SKS, s. 67-83.

NORO, MAURI 1968: *Kaitselmusaate Topeliuksen historianfilosofiassa*. Helsinki: WSOY.

PALMERI, FRANK 2003: *Satire, History, Novel. Narrative Forms, 1665-1815*. Newark: University of Delaware Press.

SCHABERT, INA 1981: *Der historische Roman in England und Amerika*. Erträge der Forschung. Band 156. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

STENIUS, HENRIK 1992/1990: Julkisen keskustelun rajat suuriruhtinaskunnassa. *Talous, valta ja valtio*. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta. Toim. Pertti Haapala. Tampere: Vastapaino, s. 173-186.

WHITE, HAYDEN 1987: *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The John Hopkins University Press.

WESSELING, ELISABETH 1991: *Writing History as a Prophet. Postmodernist Innovations of the Historical Novel*. Amsterdam, Philadelphia: Josh Benjamins Publishing Company.